



CASPARIS URSINI VELII
DE
BELLO PANNONICO,
à
FERDINANDO I. CÆSARE,
ET
REGE HUNGARIÆ, CUM JOANNE COMITE SCEPU-
SIENSI, REGNI ÆMULO, FELICITER
GESTO,

LIBER VIII.

Anni MDIOXXX. hyberna in hostes expeditio; comitia Bohemica FERDINANDUS Budvicii primum, deinde Pragæ celebrat; Imp. CAROLUM, germanum suum, ad Comitia Augustana per Teriolos proficiscentem, maximo cum gaudio Oeniponti hospitio excipit. Turcæ ex Danubio classe amnica Vagum fluvium ingressi, vicinamque provinciam populantes, ab HARDECKIO, tempestive adcurrente, rejecti.

Cum jam dimidiato Decembre Rex Ferdinandus Lintio rursus in Bohemiam ad Budueis oppidum agendum ad conventum profectus esset; Regiæ copiæ, quæ apud Posonium erant, receptis jam pridem in potestatem Owaro ac Comaro insula atque arce, Strigonium & Budam recuperatum missæ fuerunt: nam antistes
Pau-

Paulus, itemque collegium canonicorum & oppidani, de voluntaria deditioe, audito modo nostrorum adventu, legatos quique suos ad comitem Nicolaum jamdudum miserant. Exiere Pofonio ad tria peditum millia (1), septingenti fere equites Pannonii levis, Germani trecenti gravis armaturæ. Commeatus cum machinis bellicis in navibus subvectus, coacta remigum subitanea manu, impositis eodem Hispanis ducentis præsidii loco. Ubi ventum est prope Strigonium, neque antistitis neque oppidanorum legati, qui prius ad exercitum venerant, uspiam apparuerunt: quæ res satis indicio fuit immutatae illorum voluntatis. Itaque cum jam satis constaret, adversus omnium opinionem nostros in minime pacatum, sed plane hosticum in agrum venisse, milites navibus trajecti, procurrentibus Hispanis, oppidum, scalis admotis, vacuum defensoribus, haud magno labore captum diripuerunt, præda pro numero militum satis ampla potiti. Ibi antistes Paulus, usitata jam sæpius perfidia, cum se venturis arcem dediturum & accepturum in eam præsidia, pollicitus fuisset; ascendentibus in arcem nostris, non solum portas clausit, sed etiam veluti in hostes tormenta ænea laxavit. Interim Buda ala una equitum missa prospeculatum, subsequenter aliis pedestribus & equestribus copiis, nostris nonnihil terroris intulit. Quinetiam nautici milites, adverso flumine subinde quidem sese ostendere, haud tamen ausi nostros aggredi, ultro citroque in Danubio decursabant. Quapropter re infecta nostri protinus retrocesserunt, & tormenta navibus imposita haud absque discrimine alteram ad ripam reduxerunt; navi una, qua commeatus subvectus erat, ne hostium fieret, in flumine depressa. Asperrima tum hyems erat, utpote media jam brumma desæviente, & laborabatur cum aliarum rerum, tum præcipue inopia lignorum, quibus intoleranda vis frigoris arceretur. Præterea Turcarum equitatus, quos suppetias venire Cepusiensi pro haud dubio nunciabatur, satis causæ fuerunt, ut nostri mature sese in tuta reciperent. Hæc tum fuit hyberna eorum haud satis felix in hostes expeditio. Reversi reliquum hyemis Pofonii ac Tyrnaviæ sub tectis exegerunt. Ac nihil quidem deinceps ea hyeme præclarum adeo ac memorabile gestum; præterquam, quod mense Januario Michaël quidam, Hussár cognomento, cum equitum turmis duabus, paucisque levis armaturæ haud longe a Tyrnavia latrocinari ausus, ubi

S 3

nostros

(1) *Margo codicis habet: c10 10 111.*

nostros ad dimicandum provocasset, haud expectato conflictu a comite Joanne ab Hardeck, qui Tyrnavia exierat cum suis hosti occursum, primo duntaxat conspectu in fugam turpissimam coniectus fuit. Deinde evocatis Hispanis, Schulam arcem oppugnare coepit Comes: quam arcem in quartam prope horam summis viribus oppugnantes, vi tandem ceperunt nostri, exustis foribus, piceis sulfureisque glebis cum reliqua ignis alimonia suppositis. Ad hæc arcem Schuran, quæ fuerat Henrici Orzagi, Comes per conditiones in deditorem recepit. Ab alia vero parte Caspar Scheredi apud oppidum Calfoviam comparata manu non instrenuorum hominum, armatis item agrestibus, Agriam recta ducens, eam recuperavit. Rex Ferdinandus, quoniam ad oppidum Budweis conventus, quem edixerat, haud satis frequens erat, quo certis de causis bona pars nobilitatis non convenerat, Pragam cum Regina profectus est. Etenim in illo conventu Budwifino summa & ardua negotia confici non potuerunt, ac multa præterea haud alibi, quam Pragæ decidere fas erat. Sed præter cætera, quæ Pragæ multa præclara atque egregia confecit, ipse totos dies consumpsit in cognoscendo causas nobilium & optimatum virorum: sustulitque morem iniquum ac perniciosum, quo freti potentes ac locupletes homines, inferiores & mediocres, pro arbitrato suo lites prolatando & extrahendo tempus, in plurimos annos fatigabant, ita ut aut causa cadere postremo cogerentur, aut litem mors finiret. Sane plurimam diei partem, quoad Pragæ Rex fuit, huic negotio impertivit: adeo, ut qui eum ad id rei adhortati erant, ipsi prius defessi fuerint assidendo, quam audiendi ac dandi responsa Regem fastidium ceperit: quippe duo toti menses, dum de veteribus controversiis diligentissime cognoscit, exiere. Sed cum alias frequenter, tum illis in rebus ac negotiis maxime innotuit virtus atque industria Wenceslai a Wilhartitz, Moravi, Regis a consiliis, usu ac peritia rerum, præcipue linguarum scientia variarum ac commercio, adhæc morum suavitate, ac probitate vitæ honestissime actæ mirifice pollentis. Is & Regis personam, & omnium illis in actionibus loquentium sustinuit ac repræsentavit mirabilem inusitatumque in modum: orationes oppido quam prolixas ad verbum proprie ac fideliter interpretatus, cum & accusantium alios ac contra diluentium crimina verbosissimas querelas ac refutationes, tum Regis responsa, sententias ac judicia lata unus omnium egregie & scienter

ter hinc Regi Latine, inde Bohemis vernaculo sermone, dilucide prope verbum verbo reddens, exponeret. Cæterum incredibile est memoratu, quantum ex eo studio, causas videlicet cognoscendi etiam cujuslibet privati, Regis apud omneis auctoritas aucta, instaurataque gratia & amplificata fuerit, ac inoleverit favor & observantia popularis. Igitur post decisa negotia, opulentis ac potentibus quibusdam in ordinem redactis, qui vel sua sponte, vel quia Regi ita visum erat, magistratu abiere, decretum est publicitus, ut in præsens Regi CL. M. nummum aureum darentur ad usum continuationemque belli adversus Turcas: post futuris vero temporibus, ubi necessitas postularet, ingruente bello, omnes, qui essent ætate militari, arma caperent, ac Regem quovis signa laturum sequerentur: opes suas, copias, ac vitam, pro Regis ac patriæ salute tuenda quodcumque in discrimen offerre parati essent. Commoratus est Rex Pragæ usque ad dimidiatum Aprilem. Unde accepto nuncio de Cæsaris in Germaniam adventu, qui jam Mantua exiisse, ac Tridentum recta concedere dicebatur, Lincium reversus est; illic opperiens reginam, cunctatius paulo subsequenter. Deinde paucis post diebus certior factus, quo die Cæsar Tridento esset abiturus, cum paucis, quos præcipue charos habet ac fidos, magnis itineribus ad Oenipontes contendit, Cæsarique ad tertium ab oppido lapidem occurrit. Prior Cæsar fratrem agnovit; quo commodum conspecto, ex equo repente in pedes defiliit. Ibi Rex puncto temporis & ipse præ gaudio quasi effusus, equo proxime fratrem venerabundus adstitit (1). Deinde facta utrinque mutua salutatione & complexu, paulis-

(1) Ut memoria congressus lætissimi apud posteros esset perpetua, ad radicis Brenneri montis positum ex marmore & ære monumentum narrat se vidisse PIGHIUS in Hercule suo Prodicio pag. 248. Ejus effigiem ab eruditissimo MARQUARDO HERGOTTO vulgatam reperies Monument. Aug. Domus Austriacæ Tom. III. Part. I. tab. XLIX. ad quam idem vir doctus ejusdem Tomi parte altera p. 186. adnotat sequentia: Contemplandum nunc summum monumentum Tyrolense in monte vulgo Brenner dicto, inter fluvios Oenum, Aicham, ac Athesis fontes sito, & ad alpes Tridentinas pertinente, conspiciendum. Conventum CAROLI V. Imp. & FERDINANDI Hungariæ & Bohemiæ Regis fratrum exhibet, ut inscriptio, in ipsa tabula legenda, eloquitur. Hæc ille. Ea inscriptio est hujusmodi.

IMP. CÆS. CAROLO V. P. F. AUG. EX HISPANYS ITA:
LIAQUE SUSCEPTIS IMPERIALIBUS CORONIS AD:
VENIENTI, ET FERDINANDO HUNGAR. BOHEMIÆQ.
REGI E PANNONIIS OCCURRENTI, OPTIMIS PRIN:
CIPIBUS AD PERPETUAM PUBLICÆ LÆTITIÆ
MEMORIAM. QUOD FRATRES ANTE ANN. VIII. DI:
GRESSI. SUMMIS INTER MORTALES HONORIB9

REGNIS,

paulisper collocuti, mox conscensis rursus equis, oppido appropinquabant, cujus propter exiguitatem loci atque angustiam veritus Cæsar, ut sui omnes reciperentur, magnum equitum numerum per fauces montium Campidunum, ac in de Augustam præmisit. Introducto in oppidum Cæsare sub umbella serica, ut ventum est in aulam Regiæ ampliorem, regii liberi, Cæsaris nepotes, mares duo, ac totidem fœminæ eidem obviam ducti fuere; quos Cæsar, vix lachrymas præ incredibile gaudio tenens, blande & cum significatione amoris summi affatus, singulis osculum tulit. Commovit ea res circumstantium animos adeo, ut multis lachrymæ manarent; quippe magnam intulit omnibus & admirationem & voluptatem patrii erga nepotes plenissimus eximie charitatis repentino ex aspectu, primaque & inopinata ex salutatione affectus. Auxerat lætitiâ istam communem adventus Regiæ Mariæ, germanæ suæ; cujus conspectus pulla in veste, sequente famulatu tristi, etsi dolorem primum excitarit; tamen quod sedecim circiter annis ereptam oculis non habuisset, ab eo tempore, quo primum Hungaro Regi desponsata fuerat, quod anno factum erat a reparata salute decimoquinto supra sesquimillesimum, non potuit non Imperator tristes animi affectus cum

De occurſu
Regiæ Mariæ.

REGNIS, TRIUMPHIS AUCTI. HOC IN LOCO SALVI
SOSPITESQUE. CONVENERUNT. ANNO SALUTIS
M D XXX.

FRID. FRANZIUS AMONTENIVEO,
STENACI PRÆF. MANDATO REGIO F. C.

Porro adnotat celeberrimus HERGOTTUS: annum quidem, inquit, hujus conventus inscriptio indicat, diem, quo factus sit, redicet. Idem silentium tenet auctores, quotquot consulimus, editi; satis habentes retulisse: Carolum per terras Venetorum, Tyrolensium, Bojorumque, ad Comitia Augustana festinantem, magnifico ubique apparatu . . . exceptum fuisse. Hæc ille. JANUS PYRRHUS PINCIUS. in operæ de gestis Ducum Tridentinorum, anno 1546 Mantua typis vulgato, fol. 84. p. 2. de FERDINANDO, Rege nostro scribit hunc in modum: Cæsari ex tempore apparuit, & viginti quinque miliaria (Italica) citra Insprucham inter vicum Stanachum vulgo dictum, & diversorium quoddam, Ludochum nominatum in profunda valle positum, quæ & ipsa angustissima est & altissimis undique montium jugis clausa, quo in loco postea procurante Tridentino (Episcopo BERNARDO CLESIO) affixa est tabula ænea, de memorabili duorum invicissimorum fratrum congressu, eidem posteritati factura: maximi igitur Christianorum Principes se invicem complexi, incredibili afficiuntur gaudio, qui progredientes, mutuo fruuntur sermone; dum venere, ubi mentis Regio luxu instructis discubuerunt. Hæc PINCIUS; quæ ultima, typothetæ vitio manca, in errorum indiculo ita integre dedit: dum quarto no. Maji Insprucham venere &c. Eundem adventus diem adnotant Ephemerides itinerum rerumque gestarum Imp. Caroli V. sermone Burgundico sive Gallico scripta in classe codicum Cæsareorum Hist. prof. libro manu exarato 15 XXIV. contenta; ubi fol. 14. ad annum 1530. iter CAROLI, per agrum Venetum & Teriolos susceptum, designatur hunc in modum: Le 20. d'April a Pisquerre. 21. a Douce aux Venetiennes. 22. a Halle. 23. a Ronarella. 24. a Treate jusqu'au 28. le 28. a Miberich. 29. a Poste. 30. a Brixie. Le 2. de May a Aracine 3. a Sataringe. le 4. a Insprug. Quarto igitur nonas Maji, sive quarto die ejusdem mensis FERDINANDUS Imperatori CAROLO, germano suo, occurrit, atque eodem die cum illo Oenipontum ingressus est.

cum hilaritate quadam cordisque exultatione commutare. Itaque consolatus pro tempore matronam moribus divinis præditam, patienter fortunæ iniquitatem ferre jussit, introductamque Regi germano commendavit, sub cujus hæcenus tutela viduum lectum misera toleraverat. Ad Cæsarem officii causa Oeniponti commorantem venerunt amplissimus princeps Mathæus, Cardinalis Salisburgensis; Fredericus Comes Palatinus, nomine totius Imperii salutatum ad Augustum missus; Georgius dux Saxonæ; Wilhelmus & Ludovicus Bavaræ principes, fratres germani, alique complures Germaniæ reguli illustres eodem se adorandi Cæsaris causa contulerunt. Ipsi porro Cæsari tum negotia Italica, tum Augustensia, quo conventus jam pridem indictus erat, causam ad Oenipontes diutius commorandi attulerunt. Hi quatuor peditum cohortes, atque alam unam equitum veluti urbanum præsidium conscripserunt, civibusque, qui essent ætate militari, arma imperaverunt. Fora, vias, & angiportus obicibus ac catenis obduxerant: eratque omnis illorum apparatus persimilis metuentium urbis direptionem. Præterea Joannes Saxonæ princeps elector, & Comes provincialis Hassiæ, Philippus, qui dictam ad diem primi fere omnium Augustam venerant, concionales quosdam declamatores secum adduxere: ii vulgo ac cæteræ multitudini ob novitatem grati, pro concione totos dies insectando Pontificem Romanum, ac veteres ritus & ceremonias prædamnantes, omnium etiam improborum sibi studia conciliabant. Horum ex sermonibus incredibilem in modum ferocia animorum multitudinis in dies augeri, ac vehementius inolescere. Igitur Cæsar, quoniam ipse togatus adveniret, non nisi de pace concordiaque omnium ordinum acturus, per nuncios ac literas jussit, ut dimisso milite, ipsi ab armis discedant, nihilque hostile metuant, aut ipsi meditentur. Augustenses dicto audientes, continuo & missos fecere millites, & suos ad Cæsarem oratores factum istud purgatum miserunt: magis Cæsaris quam sui muniendi causa præsidium comparasse, si forte tumultus conciretur, aut alius quicumque casus incideret, ne indefensus improtectusque Cæsar ac principes cæteri periculum adirent. Quare statuit Cæsar, ut quod millitum conscripissent Augustenses, communibus cum eo stipendiis tolerarent, ipse duces ac signiferos illis, quos vellet, daret. Atque ii quidem millites toto comitiorum tempore sicuti custodes corporis Cæsaris habebantur. Quingeni quot noctibus sub signo pro-

ducti vigilias obiere, pars ante Cæsaris ædes in area excubabant; alii decuriatim distributi, per fora atque custodias portarum urbis sua munia exequabantur. Adhuc ad Oenipontes commorante Cæsare, Danorum Rex Christiernus eodem venit, vix quatuor equis comitatus. Is ante annos ferme decem regno ejectus, cum propter sævum ac crudelem dominatum sui diutius ejus truculenta imperia sustinere non possent; primo ad Federicum & Joannem Saxoniae duces cum liberis & uxore profugerat: quæ virum secuta, tametsi expers erat culpæ, ac nullius sibi conscia criminis, tamen maluit esse consors exilii, quam in regno Rege exacto ætatem agere. Deinde uxore vita defuncta, ad alium atque alium profectus, jam prope privati modo alienæ opis indigus vitam sustentabat. Eodem tempore Turcæ navales milites circiter centum celocibus adverso flumine ex Danubio Vagum fluvium ingressi, ea loca circum populantes, infesta reddebant; quorum adventu ab exploratoribus cognito, comes Joannes ab Hardeck mane insequentis diei ante lucem equites levis armaturæ, ac cohortem Hispanorum raptim eo secum ducit. Verum hostes & ipsi facti certiores de nostrorum celeri concursu, statim navigiis conscensis, fugæ se mandant; quos equites, singulis peditibus sclopetariis dorso equorum impositis, celerrime consequebantur; ii per diverticula notosque tramites, hostes, antequam fluminis ambages emensi essent, præverterunt: ex quibus complures sclopetarii nostri in ripa fluminis dispositi, glandium ictibus interfecerunt: reliqui freti celeritate in remigando evaserunt. Ex nostris duo omnino tresve desiderati sunt, in quibus erat amplissimæ spei juvenis . . . Schibaholi; qui antea quoque militaris audaciæ ac virtutis egregium specimen dederat; primus apud Cassoviam ante signa Regii exercitus provolans hostes ad pugnam lacessivit, ac primum, quo cum forte congregiebatur, infesta cuspide transfixit, & ex equo prolabantem obruncavit.

